

як корпоративної суперечки господарюючих суб'єктів. По-шосте, у суспільстві не було розуміння того, що захист приватної власності й прав власників є пріоритетним політичним завданням державного регулювання на шляху до створення середнього класу виробників товарів і послуг, шляху до стійкого розвитку країни, формування цивільного суспільства.

У третьому періоді (з 2005 р.) відбувається зростання формальної прозорості компаній у напрямку консолідації власності й полегшення переходу до міжнародних норм і правил корпоративного управління, посилюються позиції держави в ряді галузей, що традиційно відносяться до стратегічних. Через ситуацію, що склалася, у країні почала створюватися система захисту прав власності, зокрема механізмів ефективного реагування на спроби її кримінального перерозподілу. Силкові захоплення підприємств у великих містах хоч і поволі, але все-таки починають відходити в минуле, але їх активність помічається в регіонах. Продовжують домінувати ворожі операції стосовно компаній середнього та малого бізнесу. Переважно тепер рейдери озброєні не стільки пістолетами, карабінами й автоматами, скільки документами, друком і глибоким знанням обстановки на підприємстві. Зараз можна виділити два види рейдерства – явно відкрите протиправне захоплення на основі підробленого судового рішення з залученням співробітників приватних охоронних підприємств і витонченіший, коли шляхом судових рішень захоплюють акції підприємств, змінюють керівників і здійснюють захоплення зсередини.

В Україні сучасний етап рейдерства почався у 2003-2004 рр. і в змістовному плані охопив (перейняв) всі процеси, механізми, технології, які були в Росії в попередні роки [1, 105-109].

Сьогодні Україна переживає черговий кримінальний бум. Шпальти газет заповнені повідомленнями про скандальні захоплення підприємств. Слово "рейдер" з лексики економістів успішно перейшло до словникового запасу пересічних громадян і стало загальною мовою лайкою, а замовні вбивства власників великих підпри-

ємств і банкірів стали практично повсякденним явищем.

Сподіваємося, що з прийняттям у жовтні 2013 року Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців" і вступом його в дію в березні 2014 року, ситуація зміниться.

Література

1. Беліков О. Рейдерство в Україні - реалії сьогодення / О. Беліков // Юридичний журнал. - 2007. - № 4. - С. 105-109.
2. Варналій З.С. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З.С. Варналій, І.І. Мазур // Стратегічні пріоритети, № 2(3), 2007 р. - http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2007_2/17.pdf
3. Воротін В.Є. Корпоративне управління: використання досвіду світової господарської практики в Україні / В.Є. Воротін // 36. наук. праць УАДУ. - К.: Вид-во УАДУ, 2007. - Вип. 2. - С. 48 -59.
4. Лопашенко Н. Рейдерство / Н. Лопашенко // Законність. - 2007. - № 4. - С. 7-12.
5. Нобатова М. Еволюція корпоративного рейдерства в Росії: от скупки акцій до заказних уголовных дел / М. Нобатова // Слияния и поглощения. - 2007. - № 11. - С. 66.
6. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Г. Паламарчук, Л. Венгер // Економіка України. - 2007. - № 9.
7. Симаков С. Рейдерство по-українськи (краткий очерк) / С. Симаков // Юридичний радник. - 2006. - № 6 (14). - С. 23-24.

Артюх О. М.

Здобувач кафедри криміналістики
Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 08.06.2013

УДК 343.988:343.53

СПЕЦІАЛЬНА ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ШАХРАЙСТВА

Афанасенко С. І.

Поняття запобігання злочинам являє собою комплекс заходів, що на індивідуальному рівні містить і профілактику, і припинення, і протидію [1, 4-7; 2, 156; 3, 30; 4, 127]. Оскільки злочин є завжди процесом, що розгортається в часі, то основним завданням віктимологічної профілактики є те, щоб своєчасно втрутившись у цей процес, не допустити його розвитку. Спеціальна віктимологічна профілактика спрямована на часову дистанцію реалізації злочинного наміру, а також усунення ступеня інтенсивності та динамічності рецидивної віктимності.

Спеціальна віктимологічна профілактика є невід'ємною частиною комплексу заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю й повинна бути одним з найважливіших напрямків діяльності органів внутрішніх справ. Цей вид діяльності не може конкурувати з традиційною профілактичною діяльністю, оскільки для нього притаманна певна специфічність у плані роботи з потенційними жертвами. Профілактику злочинів, що традиційно здійснювалася переважно "від злочину" або "від злочинця", необхідно значною мірою переорієнтувати

в бік віктимологічного напрямку, головним призначенням якого є допомога людині уникнути небезпеки стати жертвою злочину. Це дозволить охопити превентивним впливом велику кількість людей - потенційних жертв шахрайства [5, 327].

Початковим етапом запобіжної діяльності, що спрямована на недопущення віктимної поведінки з боку потенційного потерпілого, є віктимологічна профілактика. Вона повинна реалізуватися в період, достатньо віддалений у часі від факту злочинного посягання, значно раніше, ніж протидія й тим більше припинення. Коли профілактична діяльність є недостатньо ефективною, тоді й з'являється потреба в недопущенні, припиненні злочинів. При цьому профілактичні заходи мають систематичний, планомірний і безперервний характер, хоча заходи по недопущенню й особливо припиненню злочинів реалізуються, як правило, у безпосередній залежності від самого факту вчинення злочину, хоча й мають планомірний, але найчастіше короткостроковий і швидкоплинний характер.

© С.І. Афанасенко, 2013

Спеціальна віктимологічна профілактика передбачає комплекс заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, що є невід'ємною складовою одного з найважливіших напрямів запобіжної діяльності. Ці заходи ні в якому разі не конкурують з традиційною профілактичною діяльністю, а володіючи певною самостійністю й специфічністю у плані роботи з потенційними жертвами злочинів, доповнюють її та збагачують. Віктимологічна профілактика злочинів являє собою систему інституту спеціального запобігання злочинів, має власну організаційну побудову, містить заходи впливу, застосування в різних видах і формах, напрямках на специфічні об'єкти профілактичного впливу, віктимність та її види, що реалізуються механізмом інформаційно-аналітичного, організаційно-методичного, правового, ресурсного та кадрового забезпечення. Вона є важливим елементом, що утворює та формує основу віктимологічної безпеки [6, 50].

Віктимологічна профілактика злочинів, органічно входячи в систему інституту спеціального запобігання, як і традиційна профілактика злочинної поведінки, має складну структуру, здійснюється різними суб'єктами, на різних рівнях, у різних формах щодо різних об'єктів, на ранній і безпосередній стадіях прояву віктимної поведінки та властивостей особи. При цьому структура й класифікація засобів цього виду профілактики загалом аналогічна традиційній, загальноприйнятій структурі профілактики злочинів.

Об'єкти віктимологічної профілактики необхідно розглядати в широкому та вузькому значенні. У широкому значенні об'єктами віктимологічної профілактики виступають кримінальна віктимність та її види. Віктимності притаманні специфічні ознаки (соціальна зумовленість, масовість, системність, завдання негативних наслідків), вона характеризується якісними (стан, рівень, динаміка), кількісно-якісними (структура, територіальний розподіл) показниками. Віктимності також притаманні певний ступінь рецидиву та латентності. У вузькому розумінні об'єктами віктимологічної профілактики виступають: віктимогенні фактори й ситуації, що формують віктимну поведінку та зумовлюють скоєння злочинів щодо конкретних осіб; конкретні особи, які є потенційними жертвами злочинів внаслідок свого соціального статусу, поведінки або способу життя на індивідуальному рівні.

Отже, виступаючи об'єктом профілактики, кримінальна віктимність є обумовленим наявністю злочинності, масовим, історично змінним соціальним, системним явищем, яке проявляється в сукупності конкретних віктимних діянь або в певних віктимних вчинках та особах, які їх вчинили, на певній території за певний проміжок часу. При здійсненні віктимологічної профілактики необхідно враховувати, що кримінальна віктимність на приватному рівні складається з особистісних (суб'єктивних) і ситуативних (об'єктивних) компонентів, які характеризуються відносністю, універсальністю, соціально-рольовою та професійною залежністю, вибірковістю, ініціативністю, ситуативністю й випадковістю, а також латентністю до рецидивів.

Спеціальна віктимологічна профілактика, яка здійснюється органами внутрішніх справ, є складовою соціальної профілактики, при цьому може розглядатися в широкому та вузькому аспектах як відносно самостійна система, що функціонує в єдності й взаємодії з іншими елементами системи соціальної профілактики. Важливою особливістю застосування спеціальних заходів

віктимологічного запобігання шахрайств, що посягають на власність, є те, що ці заходи здійснюються правоохоронними органами не тільки в процесі їх розслідування й судового розгляду, а й на ранніх стадіях розвитку віктимогенної ситуації. Профілактика протиправної поведінки полегшується тим, що формування віктимної поведінки відбувається поступово й потребує певного часу. Тому під час її виявлення першочергове значення має невідкладне реагування суб'єктів спеціальної віктимологічної профілактики, яке покликане забезпечити зниження рівня віктимності потенційного потерпілого.

Основним суб'єктом віктимологічної профілактики шахрайських посягань на власність є органи внутрішніх справ. Це пов'язано з тим, що працівники міліції першими приходять на допомогу особам, які стали жертвами злочинних посягань, саме вони здійснюють як загальну, так і індивідуальну віктимологічну профілактику. Таке положення визначається їх компетенцією, широким набором повноважень під час здійснення правоохоронної діяльності, наявністю у внутрішній структурі різних служб і підрозділів, включаючи такі, які спеціалізуються в профілактичному напрямку діяльності, також і під час здійсненні віктимологічної профілактики.

Правову основу діяльності ОВС складає Конституція України, Закон України "Про міліцію", закони, укази, розпорядження Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, закони та інші нормативно-правові акти, накази МВС України. Статтею 2 Закону України "Про міліцію" визначені основні завдання міліції, а саме: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона й забезпечення громадського порядку; виявлення й розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; захист власності від злочинних посягань; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [6].

Протягом 2011 року було створено в складі Міністерства внутрішніх справ Департамент профілактики правопорушень [8], до складу якого входять: Управління дільничних інспекторів міліції; Управління профілактичної роботи серед дітей; Управління дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду. Здійснення організації профілактичної діяльності покладено на Департамент, а саме: організація роботи підрозділів дільничних інспекторів міліції, надання їм організаційної й методичної допомоги в підвищенні ефективності роботи у сфері профілактики правопорушень, налагодженні співпраці з населенням і громадськими формуваннями в забезпеченні правопорядку, організації адміністративної діяльності служби; організація індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на обліках в ОВС, схильними до скоєння протиправних діянь, попередження правопорушень з широким залученням до цієї роботи населення та громадських формувань з охорони громадського порядку; забезпечення взаємодії з цих питань зі структурними підрозділами МВС, іншими профільними міністерствами й центральними органами виконавчої влади; надання послуг з охорони власності та фізичних осіб. Але у зв'язку зі структурними змінами, що відбулися в Міністерстві внутрішніх справ України, зазначений Департамент було ліквідовано. Непослідовність і невизначеність державної політики у сфері про-

філактики злочинів буде сприяти подальшому зниженню запобіжного впливу на злочинність.

Основними завданнями ОВС щодо реагування на повідомлення про злочини є: підтримання постійної готовності сил і засобів до оперативного реагування на повідомлення; реєстрація всіх заяв, повідомлень, іншої інформації про злочини; негайне реагування на всі злочинні прояви, направлення на місця подій сил і засобів, максимально необхідних для їх розкриття й відновлення порушених конституційних прав громадян; забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав, свобод і законних інтересів, попередження чи припинення правопорушень, розкриття злочинів по "гарячих слідах", затримання осіб, які їх скоїли, усунення негативних наслідків правопорушень і надзвичайних подій; орієнтування всіх службових нарядів про скоєння злочинів та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх скоїли, об'єктів посягань; організація взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ, інших міністерств і відомств під час реагування на повідомлення [9].

Зрозуміло, що підрозділи ОВС виконують запобіжну віктимологічну функцію нерівномірно. Переважно при-таманне й відповідає функціональній специфіці віктимологічного напрямку профілактичної діяльності міліції громадської безпеки.

З метою вдосконалення механізму взаємодії необхідно створення централізованого банку даних для збирання, накопичення, оброблення й подальшого використання інформації про прояви, способи вчинення шахрайства та осіб, які стали жертвами цих злочинів; здійснення систематичного обміну узагальненою аналітичною інформацією щодо шахрайських посягань на власність, їх впливу на соціальні, економічні й політичні процеси в державі, а також найбільш ефективні заходи віктимологічної профілактики.

Література

1. Сахаров А.Б. Теоретические основы предупреждения преступности [Текст] / А.Б. Сахаров // Советская юстиция. - 1972. - № 3. - С. 4-7

2. Криминология [Текст]: учебник / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. - М.: Изд-во МГУ, 1994. - 629 с.

3. Теоретические основы предупреждения преступности [Текст] / [Ю.М. Антонян, А.Э. Жалинский, В.К. Зви-рбуль и др.]. - М.: Юрид. лит., 1977. - 254 с.

4. Криминология и организация предупреждения преступлений [Текст]: учеб. пособ. для слушателей Академии МВД России / [под ред. Э.И. Петрова]. - М.: Академия МВД России, 1995. - 318 с.

5. Профілактика злочинів [Текст]: підручник / [О.М. Джуца, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.]; за заг. ред. О.М. Джуци. - К.: Атіка, 2011. - 720 с.

6. Задорожный В.И. Виктимологическая безопасность и ее обеспечение мерами виктимологической профилактики [Текст]: монография / В.И. Задорожный. - Тамбов: Першина, 2005. - 162 с.

7. Про міліцію [Електронний ресурс]: закон України від 20.12.1990 р. № 565-XII із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 17.01.2012 р. № 4025-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

8. Положення про Департамент профілактики правопорушень: наказ МВС України від 09.06.2011 р. № 312 - [Електронний ресурс]: <http://mvs.gov.ua>. - Назва з екрану.

9. Про вдосконалення реагування на повідомлення про злочини, інші правопорушення і події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 04.10.2003 р. № 1155 із змін., внес. згідно із Наказами МВС України: за станом на 19.08.2011 р. № з0924-11. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

*Афанасенко С.І.
старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін
Надійшла до редакції: 29.06.2013*

УДК 340.12

ЗНАКОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРАВОВІДНОСИН

Бортняк А. Ф.

Концепт відповідальності є предметом дослідження багатьох наук, зокрема психології, соціології, етики, юриспруденції, тобто в тих галузях знань, де основним дієвим суб'єктом є людина з її багатогранною специфікою, властивою їй як феномену й такою, що проявляється нею як одна зі сторін взаємин (комунікації, відносин, дії чи бездіяльності). Тож відповідальність можна вважати багатовимірним і поліструктурним феноменом.

Однак у вивченні сутності відповідальності філософи, вивчаючи здебільшого загальні методологічні проблеми відповідальності, випускають з уваги специфічні закономірності цього феномену, які мають конкретні прояви, а спеціалісти інших наук зосереджують свою увагу на вивченні власне специфіки відповідальності в конкретних випадках суспільних відносин, відсуваючи на другий план загальнотеоретичний підхід до відповідальності. Попри це варто зауважити, що фактично кожне дослідження проблем відповідальності майже завжди починається або ж переходить до викладення положень

загальнометодологічного характеру.

Обравши основним методологічним підходом дослідження психосеміотику, а об'єктом дослідження - правовідносини, зосередимо свою увагу саме на юридичній відповідальності й саме зі знаковими її характеристиками, що мають психологічну природу.

Оскільки знаки може продукувати тільки людина завдяки своїй здатності до абстрагування силою мислення, тому знаковість як характеристика взаємовідносин людини зі собою подібними має також психологічну природу. Цей аспект не є новим для наукових досліджень, однак майже невивченою в контексті психосеміотики є одна з невід'ємних ознак відносин між людьми - відповідальність за дії, вчинки, навіть слова й наміри, особливо це стосується сфери правових відносин та юридичної відповідальності.

Поняття відповідальності як правову категорію досліджували українські й зарубіжні науковці в різних ракурсах. Наприклад, загальну теорію та специфічні га-